

Bilişsel Kuramların Coğrafya Eğitimi ve Öğretiminde Uygulanabilirliği^(*)

Çiğdem ÜNAL (**)

Özet: Doğa bilimleri ile beşeri bilimler arasındaki ilişkileri, karşılıklı etkileşimi ve bunun sonucunda ortaya çıkan bütün mekânsal kalıpları en iyi şekilde açıklamaya çalışan coğrafya; eğitim programlarında önemli bir yere sahiptir. Coğrafya eğitiminde birtakım becerilerin kazandırılması hedefleyen öğretmen, çeşitli kuram, strateji, yöntem ve tekniklerin özellikleri ile kullanımı hakkında bilgi sahibi olması gerektiğini bilmelidir.

Yaptığımız bu araştırmada, bilişsel kuramların coğrafya öğretimi ve eğitimindeki uygulanabilirliği, ortaöğretim coğrafya ders konuları çerçevesinde ele alınmış ve örneklerle açıklanmıştır. Ortaöğretim kurumlarında görev yapan bir grup coğrafya öğretmenlerine, bilişsel kuramlardan hangisini daha fazla kullandıklarını tespit amacıyla anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda öğretmenlerimizden % 52.9'u anlamlı öğrenme (sunuş yoluyla), % 29.4'ü buluş yoluyla, % 11.7'sinin kavrama yoluyla öğrenme kuramını en fazla kullandıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Bilişsel kuramların öğretim ilkeleri esas alınarak yapılan öğrenci uygulamalarında ise anlamlı öğrenmelerin sağlandığı ve coğrafya eğitiminde uygulanabilir olduğu konusunda veriler elde edilmiştir.

Anahtar sözcükler: coğrafya eğitimi, bilişsel kuramlar, uygulanabilirlik, buluş, sunuş, kavrama

The Applicability of Cognitive Theories in Geography Teaching and Education

Abstract: Geography, trying to explain the relationship between natural sciences and humanities, interaction between them and the resultant spatial terms, has an important role on curriculum. Teacher aiming that her students gain some skills in geography education know that she should have knowledge of the feature and usages of various theories, strategies methods and techniques.

In this research, applicability of cognitive theories in geography teaching and education is handled with the Frame of secondary education geography subject and exemplified. With the aim of determining which cognitive theories a group of geography teachers at secondary education institution uses most, a questionnaire is applied. In consequence of the research. It's estimated that 52 per cent of teachers use meaningful learning (uiq presentation) most, 24 percent of them learning via discovery, %11,7 per cent of them learning via cognition. IN students applications based on teaching principles of cognitive theories, It's acquired that meaning learning is provided and It's applicable to geography education.

Key Words: geography education, cognitive theories, applicability, discovery, presentation cognition.

*) 07.09.2009 tarihinde IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

**) Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilimler Eğt. (e-posta: cigdemunal@atauni.edu.tr)

Giriş

Günümüzde bilgi vermek, var olan bilgiyi aktarmak tezinin artık hiçbir önemi kalmamıştır. Bunun yerine bir çok duruma transfer edilebilecek bilgi ve becerilerin kazandırılması, öğrencilere sunulan gerçek hayatı yansıtan durumların, çoklu bakış açısını gösterecek şekilde düzenlenmesi ile sağlanması görüşü hakimdir. Bunu gerçekleştirebilmek için de öğrencilere verilen durumların basit değil karmaşık olması ve çeşitlendirilmesi gerekir. Öğrencilere verilen bilgileri nerelerde kullanabileceklerini söylemek ve göstermek yeterli olmamaktadır. Öğrencilere öğrendikleri ortamdan farklı bir ortamda öğrendiklerini uygulama fırsatı verilmelidir. Böyle bir öğrenme ortamının ve uygulama fırsatlarının öğrenciye sunulması ancak çeşitli öğrenme kuramlarıyla sağlanabilmektedir.

Seksenli yıllardan itibaren Türkiye’de Eğitim Sistemi’nin yeniden yapılanması gerektiği, Millî Eğitim örgütünün “çağın gerisinde kaldığı, ihtiyaçlara karşılık veremediği” yetkililer ve uzmanlar tarafından resmi olarak bir çok kez ifade edilmiş ve çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Gerçekleştirilen bazı atılımların yanında, eğitim- öğretim alanında kuramlarla ilgili yeni bilgi üretimine bugün daha çok gereksinim duyulduğu da açıkça ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak öğrenmenin istenilen düzeyde olmasını sağlayan ve vazgeçilmez olduğuna inandığımız; kuramlar, stratejiler, yöntem ve teknikler önemlerini günde güne daha fazla hissettirmeye başlamışlardır.

Eğitim programlarında sosyal bilimler grubu içerisinde yer alan coğrafya, en basit ifadeyle *insan ve coğrafi çevre arasındaki karşılıklı ilişkileri inceleyen* bir bilim olarak (Doğanay, 1992: 11) açıklanır. Bu disiplinin bilimsel ilgi odağını insan oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu temel üzerinde, nerede ? neden orada? ne kadar? Gibi sorular esas alınarak insan ve çevre arasındaki her türlü ilişki coğrafya bilimini oluşturmaktadır. S. W. Woolgrig’e göre coğrafyada fiziksel, sosyal ve biyolojik olmak üzere üç düzeyde kaynaşma mevcuttur. Disiplin birbirinden farklı iki düşünce formuna dayanmaktadır. Coğrafyacının bir yandan haritalar formunda kayıt edilen mekânsal ilişki ve modeller aracılığıyla düşünür; diğer yandan insanın çevresiyle olan ilişkilerini inceler. Birinci durum daha çok bilimsel analizle ilgilidir. İkincisi daha öznel ve beşeri bilimler alanı içindedir (Alkan, Kurt, 1998: 105). Araştırmacının düşüncesi, ilk bakışta basit bir ifade olarak algılansa da durum böyle değildir. Coğrafyacı, doğal, beşeri ve ekonomik çevre olaylarının etki ve tepki sürecini de analiz ederek; çeşitli sonuçlara ulaşır. Her türlü bilimsel sonuca ulaşırken, haritalar formunda yeni modelleri de ortaya koyar.

Son bilimsel gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan değişimler ve yapılan çalışmalarda sayısal ve istatistiksel analizlerin artan bir biçimde kullanılmasıyla, coğrafya disiplini geometrik coğrafya ve ileriye dönük tahminlerin yapılmasını artıran, kavramsal model geliştirme gibi yeni nitelikler kazanmıştır. Ayrıca öğrencilere, problem çözme, eleştiri yapma, yeni fikirler üretme, olayları neden sonuç ilişkisi içerisinde yorumlama gibi çeşitli becerilerin de kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir.

Öğrenmenin nasıl oluştuğu konusunda bilim adamları birçok araştırmalar yapmış, çeşitli öğrenme modelleri geliştirerek, uygun eğitim ortamlarını oluşturmuşlardır. Bu araştırmaların sonucunda, öğretmene bilgiyi sistemleştirme, öğrenme sürecini daha anlaşılabilir hale getirme, teknoloji ve materyallerden yararlanma, çeşitli yöntem ve teknikleri

kullanma kolaylığı gibi avantajlar sağlayan, çeşitli öğrenme kuramları geliştirmişlerdir. Yaptığımız bu çalışmada, söz konusu kuramlardan sadece *Bilişsel Öğrenme Kuramlarının* coğrafya eğitimindeki önemi ve uygulanabilirliği ortaya konulmuştur. Bu çalışma 07.09.2009 tarihinde IV. Sosyal Bilgiler Eğitimi Kongresinde bildiri olarak sunulmuş, söz konusu bildiri geçen süre zarfında yayınlanmamış, sadece bildirinin özeti *özet bildiri* kitapçığında yayınlanmıştır.

Veri ve Yöntem

Araştırmamızın ilk verileri, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü 4+1 Tezsiz Yüksek Lisans Programı kapsamında 10. yarıyılında okutulan *Öğrenme-Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* dersinde yapılan uygulamalar ile temellendirildi. Sonraki dönemlerde, özellikle 2005-2006 yılından itibaren aynı programda okuyan öğrencilerimizle birlikte Erzurum şehir merkezinde yer alan 7 ortaöğretim kurumunda yürüttüğümüz *Öğretmenlik Uygulamalarında*; bilişsel kuramların coğrafya eğitimindeki uygulanabilirliği tespit edilmeye çalışıldı.

Bilişsel öğrenme kuramlarının öğretim ilkeleri oluşturularak, her bir kuram öğretim ortamında kullanıldı. Bilindiği gibi her kuram, her öğrenme ünitesinin öğretimi için uygun değildir. Farklı öğrenme ünitelerinde farklı kuramları uygulamak ve özellikle en uygun olanı tespit etmek ve bunu çeşitlendirmek önemlidir. Dolayısıyla kullandığımız kuramın, dersin konusuna uygulanabilir olunmasına dikkat edildi.

Uygulamaların sonucunda uygulamalarımızı bizzat takip eden toplam 215 öğrenciye yapılan ölçmelerle her kuramın uygulanabilirliği konusunda ayrı ayrı değerlendirmeler yapıldı.

Son aşamada Ortaöğretim Kurumlarında görev yapan 17 coğrafya öğretmenimize yaptığımız anketle; bilişsel kuramların coğrafya eğitiminde uygulanabilirliği ve önemi konusunda çeşitli sonuçlara ulaşılmaya çalışıldı, elde edilen veriler tablo ve grafiklerle yorumlanarak açıklandı.

Bilişsel Kuramların Öğretim İlkeleri

Bilişsel öğrenme kuramına göre öğrenme, doğrudan gözlenemeyen zihinsel süreçtir. Öğrenme zihinde meydana gelen zihinsel süreçlerle açıklanır. Bilişsel yaklaşımın ilk savunucusu, Edward Tolman'dır. Başlıca temsilcileri, Gagne, Piaget, Bruner ve Asubel'dir. Bilişsel öğrenme kuramlarının temel kavramları *anlama, algılama, düşünme, duyu ve yaratmadır*. Öğrenme de sonuçtan çok süreç üzerinde durulur. Bilişsel yaklaşıma göre öğrenme, *bireyin çevresinde olup bitenlere bir anlam yükleme* sürecidir (Oktaylar; 2008: 340).

Bilginin (uyarıcının) birey tarafından algılanmasından itibaren bireyde meydana gelen içsel süreçler (algılama, kavrama, düşünme, akıl yürütme, problem çözme) ve öğrenmeye etki eden kişisel özellikleri dikkate alır. Öğrenen, dikkatini kontrol ederek, uyarıcıları seçerek, onları anlamlı hale getirerek ve kodlayarak, öğrenme sürecine aktif katılır Bilişsel yaklaşım, bireyleri bilgiyi kabul eden, problemleri çözmek için bilgiyi arayan ve yeni anlayışlar kazanırken hali hazırda bildiklerini yeniden düzenleyen aktif öğrenenler olarak görür. Gerçekte bu bağlamda öğrenme, basitçe tahtada yazılanların edinilmesinden ziyade zaten bildiğimiz önemli bilgilerin dönüştürülmesidir (Ünal, 2008: 62).

Öğrenmenin anlama, düşünme ve yorumlama gibi bilişsel boyutlarını vurgulayan bilişsel kurama göre öğretimde dikkat edilmesi gereken başlıca ilkeler şunlardır.

1- Yeni öğrenmeler öncekilerin üzerine bina edilir. Öğretmen, anlattığı konu hakkında öğrencinin daha önceden bildiklerinin farkında olmalı, bu bilgilere saygı göstermeli ve öğretme esnasında değerlendirmelidir. Yeni bilgiler öğrenciye bir şeyleri açıklayabilme gücü verdiği ve daha önceki bilgilerini genişletebilme olanağı sunabildiği oranda öğrenci için anlamlı olacaktır.

2- Öğrenme bir anlam yükleme çabasıdır. İnsanların karşılaştıkları her şeye anlam yükleme çabası içerisinde oldukları düşünülerek, öğrenme derinliğine düşünebilme, konunun özünü kavrama olanağı sunacak şekilde düzenlenmelidir. Yüzeysel olarak verilen bilgilerin tekrarını istemek öğrenci için anlamsızdır.

3- Öğrenme uygulama şansı tanınmalıdır. Öğretim öğrenciye öğrendiklerini kullanmak için değişik fırsatlar vermelidir. Aksi takdirde, öğrencideki anlam oluşturma mücadelesi kaybolur.

4- Öğretmen otorite figürü olmamalıdır. Öğretmen sınıfta, bütün öğrencilerin potansiyellerini sonuna kadar kullanmada onlara rehberlik yapan kılavuz rolünde olmalıdır.

5- Öğrenme, öğretmen ve öğrencinin karşılıklı etkileşimi ile gerçekleşir. Eğer öğrencilerin duyduklarını ve karşılaştıklarını anlama çabası içerisinde olması bekleniyorsa, öğretmen ve öğrencilerin beraberce, karşılıklı güven içerisinde ve birbirlerinden yüksek beklentiler içinde çalışmalarını gerekmektedir.

Yukarıda verildiği şekliyle öğretim, öğretmenin 40-50 kişinin karşısına geçerek bildiklerini aktarması ve daha sonra bunların öğrenilip öğrenilmediğini anlamak için birkaçına öğrendiklerini tekrar ettirilmesi değildir. Bilişsel yaklaşımda eğitimin asıl amacı; *öğrencilerin daha yeterli, daha kapsamlı, daha güçlü ve daha doğru anlamlar üretebilmesidir*. Bilişsel kuramlar; Buluş Yoluyla, Sunuş Yoluyla, Kavrama Yoluyla ve Gizil Öğrenme Kuramları olmak üzere dört grupta incelenir.

Buluş Yoluyla Öğrenme-Öğretme Kuramı ve Coğrafya Eğitimi

Buluş yoluyla öğretim modeli J.S.Bruner tarafından geliştirilmiştir. Söz konusu yaklaşım ilk ortaya konulduğu 1960 yılından itibaren dünyanın birçok ülkesinde uygulanmış ve uygulanmaktadır. Ülkemizde ise Buluş yoluyla öğretim yaklaşımının uygulanması, 1968 yılında hazırlanan ilköğretim programlarıyla Türk Eğitim sistemi içerisine dahil edilmiştir.

Bruner öğrenmeyi, öğrenenin yeni fikirler oluşturduğu veya eski bilgilerine yeni kavramlar eklediği aktif bir süreç olarak görmektedir (Ersanlı, 2005: 18). Araştırmacıya göre, bilişsel gelişimin temel amacı, bireye dünyanın ve gerçeğin bir modelini sağlamaktır. Bu model, bireyin çevresindeki nesnelere, kişiler, sözcükler ve fikirlerle etkileşim kurarak geçirdiği yaşantılar sonucu bilgilerin belleğe depolanmasıyla oluşur (Woolfolk, 1998: 48).

Bruner'e göre birey, bilişsel gelişim sırasında *eylemsel, imgesel ve sembolik* olmak üzere 3 farklı biçimde bilgi edinir veya model oluşturur. **Eylemsel dönemde**; bilgiler doğrudan doğruya nesnelere ilişki kurularak kazanılır. **İmgesel dönemde**, bireyin belle-

ğindeki modeller daha çok görsel imgelerle oluşur. Bu nedenle, öğrencilere öğretilecek kavramla ilgili örnekler ve örnek olmayanlar bir arada verilmelidir. Temel kavram ya da ilkeyi bulmaları için sorularla yönlendirilmelidirler. Sözel ipuçları, resim veya zihinsel şemalarla ilişkilendirilmelidir. **Sembolik dönemde** ise dil ve semboller önem kazanır. Bi-rey semboller kullanarak, somut yaşantı geçirilmeden yeni modeller geliştirebilir. Bu dönemde öğrencilere yeni bilgiler yazılı ve sözel sembollerle kazandırılabilir (Ünal, 2008: 65-68).

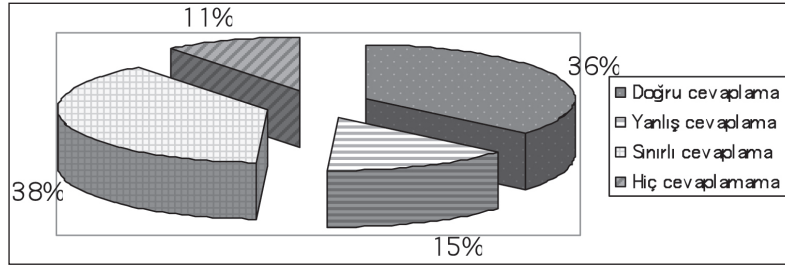
Yukarıda verilen öğretim ilkelerinin ışığı altında konular anlatıldıktan sonra, buluş yoluyla öğrenme-öğretme kuramının uygunluğunu tespit etmek amacıyla, derslere bizzat katılan öğrencilerin öğrenme düzeylerini ölçülmüştür. Bu amaç çerçevesinde hazırlanan sorular, belli başlıklar altında toplanarak Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Buluş yoluyla öğrenme kuramı- öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların dağılımı

Soru tipleri	Doğru cevaplama		Yanlış cevaplama		Sınırlı cevaplama		Hiç cevaplama	
	frekans	%	frekans	%	frekans	%	frekans	%
Sezgisel düşünme soruları	48	22.3	25	11.6	98	45.6	44	20.5
Temel kavramlara ilkelere ulaşma	54	25.1	28	13.0	103	47.0	30	13.9
Bilgi ve nesnelere arasında ilişkiyi bulma	97	45.1	42	19.5	62	28.8	14	6.5
Fikirlerin test edilmesi ve genişletilmesi	76	35.3	35	16.3	89	41.4	15	7.0
Buluş tekniğiyle doğru cevaba ulaşma	113	52.5	27	12.5	65	30.2	10	4.6
Toplam	388	36.1	157	14.6	417	38.8	113	10.5

Ölçmeye katılan 215 ortaöğretim öğrencimize Tablo 1’de verilen beş ayrı soru tiplerinin her birinden üçer tane ve toplam 15 ayrı soru soruldu. Verilen cevapları değerlendirdiğimizde; birinci grupta topladığımız *sezgisel düşünme sorularına* öğrencilerimiz % 45.6’sı sınırlı, % 22.3’ü doğru, % 11.6’sı yanlış cevap verdiler, % 20.5’i ise bu gruptaki sorularımıza cevap vermediler. *Temel kavramlara ilkelere ulaşmayı* ölçen sorularımızın % 25.1 oranında doğru, % 47 oranında sınırlı cevaplar aldık. *Bilgi ve nesnelere arasında ilişkileri bulmayı* sağlayan sorularda ise % 45.1 oranında doğru cevaplar verildi, yanlış cevap verenlerin oranı % 19.5, sınırlı cevap verenlerin oranı % 28.8 olup, hiç cevap veremeyenler % 6.5’dir. *Fikirlerin test edilmesi ve genişletilmesi* sorularının ölçme sonuçlarında en yüksek oran % 41.4 ile sınırlı cevaplar veren öğrenci grubunu oluşturmaktadır. Doğru cevap verenlerin oranı % 35.3, yanlış cevap verenlerin oranı % 16.3, hiç cevap veremeyenlerin oranı % 7’dir. *Buluş tekniğiyle doğru cevaba ulaşmaya* çalıştığımız so-

ruhlarda başarı yüksek olup, doğru cevabı verenler % 52.2'yle ilk sırada yer almaktadırlar. İkinci sırada sınırlı cevap veren öğrenci grubu (% 30.2) bulunur. Yanlış cevap verenlerin oranı ise % 12.5'dir.



Şekil 1. Buluş yoluyla öğrenme kuramının ölçülmesinde öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların oranları

Tablo 1'in son satırında görüldüğü gibi toplam 215 öğrencimizin cevaplandığı soru sayısı 1075'dir. Verilen cevapların 388'i doğru (% 36.1), 417'si sınırlı cevaplar (%38.8) olup öğrencilerin az çok doğru cevaplara ulaştığını ortaya koymaktadır (Şekil 1). Söz konusu bu iki grubun oranı % 74.9 olup, oldukça yüksektir. Bu da bilişsel kuramların coğrafya derslerinde kullanıldığında anlamlı öğrenmeleri ortaya çıkardığını ve coğrafya eğitiminde uygulanabilir olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

Sunuş Yoluyla Öğrenme Kuramı ve Coğrafya Eğitimi

Anlamlı öğrenme, yeni bilgilerin daha önce öğrenilenlerle birleşerek anlam kazanması sonucu ortaya çıkan öğrenme şeklidir. Bu yaklaşıma göre bilgiler öğrenciye sunularak kazandırılır. Bazı eğitimciler tarafından *alış yoluyla öğrenme* diye tanımlanan ve öğrencilerin bilgileri hazır alması esasına dayanan bu strateji David Ausebel tarafından geliştirilmiştir.

Buluş yoluyla öğretim stratejisine alternatif olarak geliştirilen bu yaklaşıma göre, öğrenci bazı durumlarda kendisine sunulan bilgilerden önemli ya da önemsiz olanı ayıramayabilir. Dolayısıyla, önce konu alanının temel kavram, ilke ve süreçleri öğretmen tarafından öğrenciye sunulmalıdır (Demircioğlu 2003: 138). Ausebel'in öğrenme ilkesi *mekanik öğrenme unutulur*, anlamlı öğrenme ise daha çok kalıcıdır. Mekanik öğrenmede bilgiler bellekte düzensiz olarak yer alırken, anlamlı öğrenmede, bilgiler diğer eski bilgilerle ilişkiye sokularak yeniden organize edilir, yapılandırılır ve zihinde yeni bir anlam oluşturulur.

Öğrencilerin bilgileri keşfetmekten çok, hazır olarak aldıklarına inanılan bu anlayışa göre, öğrenmede en önemli faktörlerden birisi, öğretilecek konuyla ilgili öğrencinin ne kadar bilgi sahibi olduğu önemlidir. Bundan dolayı, öğrencilerin anlatılacak konu hakkında neler bildiklerinin ortaya çıkarılması yanında, öğrencilerin yeni bilgileri öğrenbilmeleri için gerekli ön bilgilerle donatılmaları gerekir (Ünal, 2008: 79).

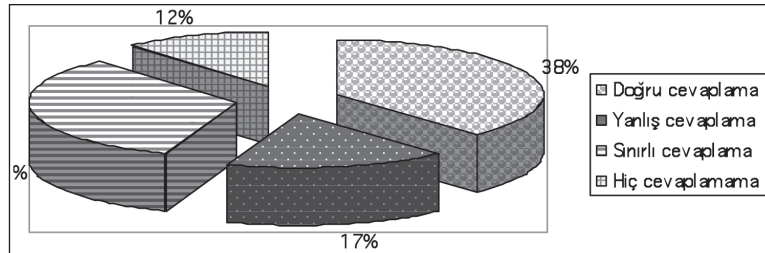
Sunuş yoluyla öğrenme kuramının öğretim ilkeleri doğrultusunda hazırlanan 12 soru, dört grupta toplanarak Tablo 2'de verilmiştir. Aynı şekilde 215 öğrenciye sorulan ve alınan cevapların frekans ve % dağılımlarını incelediğimizde; doğru cevaplama oranının en

yüksek olduğu soruların *İlke ve kavramları açıklamaya* dayalı sorular olduğu görülmektedir. Bu gruptaki soruları sınırlı cevaplayanların oranı % 27, yanlış cevaplayanlar % 16.3, hiç cevaplamayanların oranı ise % 9.7 olarak tespit edilmiştir. Genelleme oluşturmayı isteyen soruları doğru cevaplayanların % 31.6, sınırlı cevaplayanların oranı % 36.3'tür.

Tablo 2. Sunuş yoluyla öğrenme kuramı- öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların dağılımı

Soru tipleri	Doğru cevaplama		Yanlış cevaplama		Sınırlı cevaplama		Hiç cevaplama	
	frekans	%	frekans	%	frekans	%	frekans	%
İlke ve kavramları açıklama	101	47.0	35	16.3	58	27.0	21	9.7
Genelleme oluşturma	68	31.6	43	20.0	78	36.3	26	12.1
Değişik örnekler verebilme	75	34.9	33	15.3	83	38.6	24	11.2
Bilgiler arasında anlamlı bağ kurma	83	38.6	39	18.1	65	30.2	28	13.0
Toplam	327	38.0	150	17.4	284	33.0	99	11.6

Örneklerin çok önemli olduğu bu öğrenme yaklaşımında, dikkat edilecek özelliklerden birisi, sunulan örneklerin öğrencinin anlayabileceği dilde verilmesi ile öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimine uygun olmasıdır. Dolayısıyla öğrencilerin de *değişik örnekler verebilme* becerilerini kazanması önemlidir. Bunu ölçme amacıyla sorulan sorulara, uygulamaya katılan öğrencilerin % 34.9'u istenilen örnekleri vererek doğru, % 38.6'sı ise sınırlı oranda cevaplar vermişlerdir. Kısa sürede çok bilgi kazandırılması, anlamlı öğrenmeyi sağlaması ve zaman açısından tasarruf sağlanması, yaklaşımın avantajlarını oluşturur. Ancak öğrenci verilen bilgiler arasında anlamlı bir bağ kuramadığı takdirde, ezberleyerek öğrenme yoluna gidebilir, bu da sunuş yoluyla öğrenme kuramında istenmeyen bir öğrenme şeklini ortaya çıkarır. *Bilgiler arasında anlamlı bağ kurmayı* sağlayıp sağlayamadıklarını ölçmek amacıyla sorulan sorularda, öğrencilerin % 38.6'sı doğru cevaplara ulaşmışlardır. Yanlış cevaplayanlar % 18.1, hiç cevaplamayanların oranı % 13, yakın cevaplar oluşturanların oranı ise % 30.2'dir.



Şekil 2. Sunuş yoluyla öğrenme kuramının ölçülmesinde öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların oranları

Bu kuramın uygulanabilirliği öğrenmek amacıyla sorulan toplam 860 sorunun % 38'i doğru (327 soru), % 17'si yanlış (150 soru), % 33'ü sınırlı (284), % 12'si cevaplanmamıştır (Şekil 2). Doğru cevap verenler ile soruları kısmen olsa da cevaplayarak sınırlı cevap verenlerin oranı toplandığında % 71'e ulaşılır. Elde edilen bu değerler, kuramın amaçlanan öğretim ilkelerine dikkat edildiğinde, öğrenci için anlamlı öğrenmeyi sağladığını ve coğrafya öğretimine uygulanabilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Kavrama Yoluyla (Gestaltçı) Öğrenme Kuramı ve Coğrafya Eğitimi

Bu yaklaşım adını biçim, şekil, form, parçaların sadece toplamı değil, bünyeleşmiş bütün gibi anlamlar taşıyan almanca bir sözcük olan *Gestalt*'tan almıştır. Parça parça veya ayrı ayrı birimlerin birleşip anlamlı bir şekil kazanmasına Gestalt denir. Temel felsefeyi *bütün, parçalarının toplamından daha büyüktür ve kendine özgü nitelikler taşır* (Ersanlı, 2005: 42-63). Öğrenme, bireyin bir durumu görmesi ve algılamasındaki değişimdir. Öğrenmede herhangi bir U-T (uyarıcı-tepki) bağının kurulmasına gerek yoktur. Gestalt'a göre davranışın değişmesi sürecinde **ani bir kavrayış** oluşur. Buna göre öğrenme, davranıştaki değişmeden çok zihinde meydana gelen algı ve kavramadaki değişimlerdir (Oktaylar, 2008: 341).

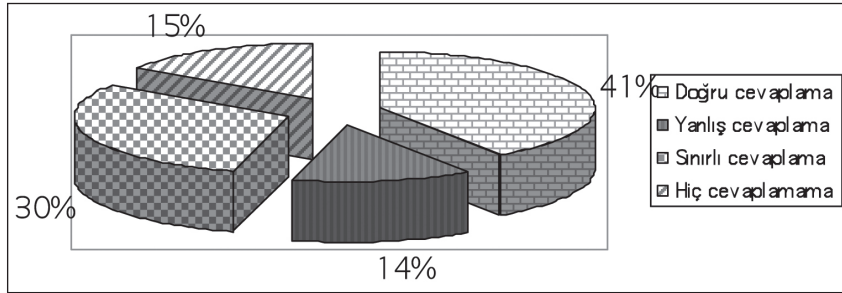
Tablo 3. Kavrama yoluyla öğrenme kuramı- öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların dağılımı

Soru tipleri	Doğru cevaplama		Yanlış cevaplama		Sınırlı cevaplama		Hiç cevaplamama	
	frekans	%	frekans	%	frekans	%	frekans	%
Kavrama yoluyla parçalar arasında ilişki kurma	105	48.8	25	11.6	63	29.3	22	10.2
İç görüsel düşünme ve problem çözme	89	41.4	31	14.4	58	27.0	37	17.2
Keşfedilen bilgiyi başka durumlara transfer etme	81	37.8	29	13.5	68	31.6	37	17.2
Öğrenilen bilgiyi başka bir bilgiye dönüştürme	73	33.9	34	15.8	72	34.0	36	16.7
Toplam	348	40.5	119	13.8	261	30.4	132	15.3

Kavrama yoluyla öğrenme kuramının öğretim ilkelerinde; bireylerin gördüklerini bir bütün olarak algılaması ve bütünü oluşturan parçaların aralarındaki ilişkilerin algılamada önem taşıdığı üzerinde durulur. Dolayısıyla kuramın ilkesinin geçerliliğini ölçmek amacıyla, öğrencilere sorulan soruların ilk grubunu (Tablo 3) *kavrama yoluyla parçalar arasında ilişki kurmayı* sağlayan sorular oluşturmaktadır. Bu tip sorulara verilen cevapların, % 48.8'i doğru, % 11.6'sı yanlış, % 10.2'si hiç cevaplanmamış, % 29.3'ü tamamen doğru olmasa da kısmen doğru cevaplanmıştır. Gestalt psikolojisinin eğitime yaptığı en önemli katkılardan birisi; **icgörüsel problem çözme ve üretici düşünme** tekniklerini geliştirmek olmuştur (Binbaşıoğlu, 1995: 282-283) . Bu amaçla sorulan *iç görüsel düşünme ve*

problem çözme sorularına, en yüksek oran % 41.4 ile öğrenciler tarafından doğru olarak cevaplanmıştır. Sınırlı oranda cevaplayanlar % 27, hiç cevaplamayanlar % 17.2' dir.

Keşfedilen bilgiyi başka durumlara transfer edebilme durumunu ölçme amacıyla sorulan bu soruların % 37.8'i doğru, % 31.6'sı kısmen cevaplanmıştır. Kısacası öğrencilerin yaklaşık % 69'u keşfettikleri bir bilgiyi başka durumlara transfer edebilme çabasında bulunarak; tamamen veya sınırlı ölçüde başarılı olmuşlardır. Kavrama yoluyla öğrenme kuramında, *Öğrenilen bilgiyi başka bir bilgiye dönüştürmekte* oldukça önemlidir. Üretici öğrenme becerisini de ölçen bu sorular % 33.9 oranında doğru, 15.8 oranında yanlış, 34 oranında sınırlı cevaplanmışlardır.



Şekil 3. Kavrama yoluyla öğrenme kuramının ölçülmesinde öğrenciler tarafından sorulara verilen cevapların oranları

Coğrafya derslerinde kavrama yoluyla öğrenme kuramının uygulanabilirliğini ölçmek amacıyla 125 öğrencinin cevapladığı toplam 860 sorunun 348'i yani % 40.5'i doğru, 261'i yaklaşık % 30'u sınırlı cevaplanmışlardır (Şekil 3). Bu da kuramın, coğrafya eğitiminde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Kavrama yoluyla öğrenmenin gerçekleşmesi hazır bir beyne bağlı olma koşuluna bağlıdır denilebilir. Özellikle bir problemin çözümünde daha önceki deneyimler arasındaki ilişki zihinde birdenbire belirir ve çözüme aniden ulaşılır. Coğrafi olayların en tipik özelliklerinden biri, neden ve sonuçları bakımından, *çok karmaşık olaylar* olmalarıdır. Bu karmaşık olma durumu, olgular arası bağıntıların yoğunluğundan kaynaklanır. Coğrafyada çözümlenmeler, *insan-çevre ve olaylar* gibi, üçlü bir sistemin analizi şeklinde yapılmalıdır (Doğanay, 2002: 26). Dolayısıyla söz konusu çözümlenmelerde doğru sonuca ulaşabilmek için öğrenci olayı geniş kapsamlı düşünmek zorundadır. Ayrıca daha önce sahip olduğu deneyimleriyle birlikte, iç görüsel öğrenmeyi daha kolay gerçekleştirecektir.

Gizil (işaret yoluyla-örtük) Öğrenme ve Coğrafya Eğitimi

Bireyler algıdaki seçicilik, güdülenme eksikliği ya da dikkatin dağılması gibi nedenlerden dolayı bir çok bilgiyi farkında olmadan öğrenirler. Belli bir konuda öğrenme oluşurken o konuyla doğrudan veya dolaylı olarak başka konuları da öğrenebilir. Gizil öğrenme sürecinde *bilişsel harita* ve *bilişsel senaryo* olmak üzere iki türlü zihinsel etkin-

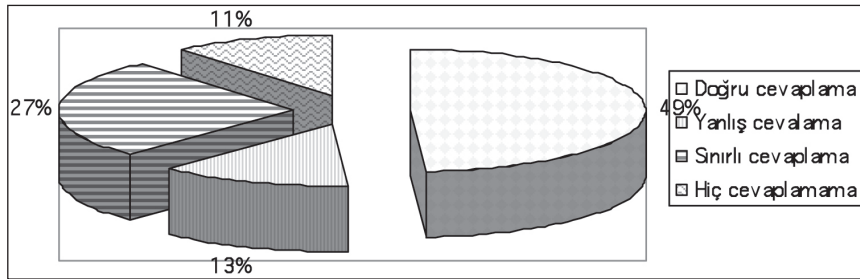
lik vardır (Oktaylar,2008;346). Bu kuramın uygulanabilirliğini tespit etmek amacıyla sorulan sorular iki ayrı grupta toplanmıştır. Bunlar bilişsel senaryo ve bilişsel harita oluşturmaya sağlayan sorulardır (Tablo 4).

Tablo 4. Gizil öğrenme kuramı- öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların dağılımı

Soru tipleri	Doğru cevaplama		Yanlış cevaplama		Sınırlı cevaplama		Hiç cevaplama	
	frekans	%	frekans	%	frekans	%	frekans	%
Bilişsel harita oluşturma	113	52.6	23	10.7	65	30.2	14	6.5
Bilişsel senaryo oluşturma	97	45.1	35	16.3	49	22.8	34	15.8
Toplam	210	48.8	58	13.5	114	26.5	48	11.2

Canlıların fiziksel çevreyle ilgili olarak zihinlerinde oluşturduğu haritaya bilişsel harita veya yer öğrenme denir. Bilişsel haritalar büyük oranda farkında olmadan zihinde oluşur. Örneğin birey ilk defa gittiği bir yerleşme alanına çok yabancı olduğu için, zihninde henüz bir bilişsel harita oluşturmamıştır. Ancak zaman geçtikçe, *yerleşmenin hem fiziksel hem de beşeri özelliklerini yavaş yavaş öğrenmeye başlar*, fazla özel bir çaba harcamadan, zihninde yerleşmeyle ilgili bilişsel haritayı oluşturur. Zaman içinde *yerleşmedeki ekonomik faaliyetlerden, fiziki yapı ve toplumsal yapısına kadar bir çok bilgiyi* farkında olmadan öğrenmeye başlar. Bu ilkeler dikkate alınarak öğrencilere yaşadıkları çevreyle ilgili sorulan bilişsel harita oluşturma sorularına, % 52.6 oranında doğru cevaplar verilmiştir (Tablo 4). Yanlış cevap verenler ile (10.7), hiç cevaplama oranının (6.5) oranı ancak % 17 civarında olup; çok yüksek seviyelerde değildir.

Bilişsel senaryo: uzun süreli bellekteki işlemsel hafıza bilgileri bilişsel senaryo ile açıklanır. Bu senaryolar bilinçli ve amaçlı bir şekilde öğrenilmezler. Örneğin *geceğin arkasından gündüzün gelineceği* veya *kış geldiğinde hava sıcaklığının düşeceği, kar yağışlarının artacağı* zihinde oluşmuş mevcut bir senaryosu vardır (Ünal, 2008: 90). Bu amaçla sorulan soruların doğru cevaplanmasında oran % 45 civarında olup, bilişsel harita oluşturmaya göre daha düşüktür. Buna rağmen yine de küçümsenmeyecek bir ölçme sonucu olup, sınırlı cevaplayanların oranıyla birlikte pay % 68'lere çıkmaktadır.



Şekil 4. Gizil öğrenme kuramının ölçülmesinde öğrenciler tarafından sorulara verilen cevapların oranları

Gizil öğrenme kuramının önemli ilkelerinden olan bilişsel harita ve bilişsel senaryo oluşturmayı ölçen soruların yaklaşık % 49'u doğru, % 26.5'i sınırlı olarak cevaplandırılmışlardır. Yanlış cevapların payı % 13, cevap verilmeyen soruların oranı % 11 olarak tespit edilmiştir (Şekil 4).

Bilişsel Öğrenme Kuramlarıyla İlgili Öğretmen Görüşleri

Yaklaşık dört öğretim yılı boyunca uygulama yaptığımız Ortaöğretim kurumlarında görev yapan coğrafya öğretmenlerimizin de görüşleri alınmış ve bilişsel kuramların coğrafya eğitimine ne kadar uygun olduğu ayrıca kullanılmasının gerekliliği konusunda veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Veri toplama aracı olarak hazırlanan 14 soruluk anket formu (Tablo 5), toplam 17 öğretmenimize uygulanmıştır.

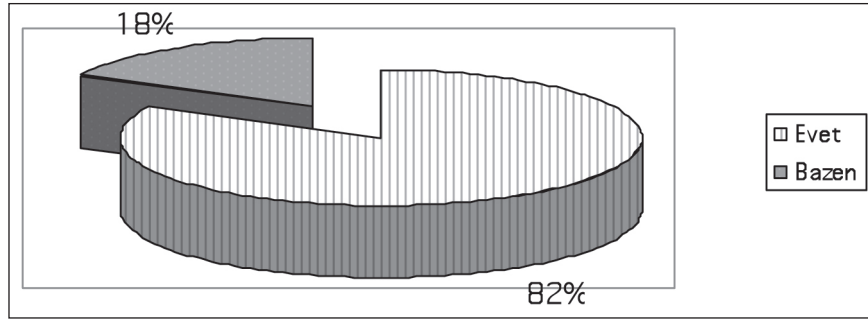
Tablo 5. Öğretmenlerin bilişsel kuramların uygulanabilirliği konusunda öğretmen görüşleri

Öğretmen Görüşleri		E	H	B
Öğrencileri sezgisel düşünmeye yönlendirebiliyor musunuz?	<i>f</i>	7	6	4
	%	41.2	35.3	23.5
Bilgi ve nesnelere arasında ilişkileri bulmalarını sağlayabiliyor musunuz?	<i>f</i>	6	3	8
	%	35.3	17.6	47.1
Öğrenci fikirlerini test edip, fikirlerden yeni fikirlere ulaşabiliyorlar mı?	<i>f</i>	4	5	8
	%	23.5	29.4	47.1
Buluş tekniğini kullanarak doğru cevaba ulaşmalarını sağlıyor musunuz?	<i>f</i>	10	1	6
	%	58.8	5.9	35.3
İlke ve kavramlar açıklanıyor mu?	<i>f</i>	13	-	4
	%	76.5	-	23.5
Sözel anlatımının etkili olduğu konularda genelleme oluşturmak için öğrencilere fırsat veriyor musunuz?	<i>f</i>	9	3	5
	%	52.9	17.6	29.4
Gerektiği yerlerde bilgiler arasında anlamlı bağ kurulabiliyor mu?	<i>f</i>	7	6	4
	%	41.2	35.3	23.5
Kavrama yoluyla ortaya konulan bilgilerin parçaları arasında ilişki kurdurabiliyor musunuz?	<i>f</i>	11	2	4
	%	64.7	11.8	23.5
Coğrafi olaylarla ilgili problemleri çözdürebiliyor musunuz?	<i>f</i>	8	6	3
	%	47.1	35.3	17.6
Keşfedilen bilgiyi başka durumlara transfer edebiliyor musunuz?	<i>f</i>	6	4	7
	%	35.3	23.5	41.2
Öğrencileriniz bilişsel harita oluşturabiliyorlar mı?	<i>f</i>	12	2	3
	%	70.6	11.8	17.6
Öğrencileriniz bilişsel senaryo oluşturabiliyorlar mı?	<i>f</i>	8	4	5
	%	47.1	23.5	29.4
Yukarıda bir bölümü verilen bilişsel öğrenme ilkelerinin coğrafya derslerinde kullanılabilir olduğuna inanıyor musunuz?	<i>f</i>	14	-	3
	%	82.4	-	17.6
Yukarıda bir bölümü verilen bilişsel öğrenme ilkelerinin coğrafya derslerinde kullanılmasının gerekli olduğuna inanıyor musunuz?	<i>f</i>	17	-	-
	%	100	-	-

Not; Tablo 5'te verilen kısaltmalar; E (evet), H (hayır), B (bazen)

Tablo 5'te ortaya konulan bulguları incelediğimizde; ortaya konulan bazı görüşlere çoğunluk oluşturarak Evet cevabını vermişlerdir. Örneğin, *Buluş tekniğini kullanarak doğru cevaba ulaşmalarını sağlıyor musunuz?* sorusuna % 58.8'i, *İlke ve kavramlar açıklanıyor mu?* % 76.5'i, *Sözel anlatımının etkili olduğu konularda genelleme oluşturmak için öğrencilere fırsat veriyor musunuz?* % 52.9'u, Kavrama yoluyla ortaya konulan bilgilerin parçaları arasında ilişki

kurdurabiliyor musunuz? Sorusuna % 64.7'si, *Öğrencileriniz bilişsel harita oluşturabiliyorlar mı?* Sorusuna % 70.6'sı, **Evet** demişlerdir. Bilişsel kuramların öğrenme ilkelerinin coğrafya derslerinde kullanılabilir olduğunu destekleyen öğretmenlerimizin oranı ise % 82.4 olarak tespit edilmiştir. Bu soruya hiçbir öğretmenimiz hayır demezken, sadece 3 öğretmenimiz bazen diye görüş belirtmişlerdir (Şekil 5). Ancak bilişsel öğrenme ilkelerinin coğrafya derslerinde kullanılmasının gerekli olduğuna, öğretmenlerimizin 17'si de evet diyerek aynı görüşte olduklarını ortaya koymuşlardır. Bu da bilişsel kuramların coğrafya eğitiminde uygulanabilir olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.



Şekil 5. Bilişsel öğrenme ilkelerinin coğrafya derslerinde kullanılmasının gerekli olduğu konusunda öğretmen görüşleri

Bilişsel kuramların kullanılabilirliği anketinde, *Öğrenci fikirlerini test edip, fikirlerden yeni fikirlere ulaşabilme konusunda* öğretmenlerimizin yetersiz kaldığı söylenebilir. Oysa bilişsel öğrenme kuramlarında, öğrenciye bir şeyleri açıklayabilme gücünün verildiği ve daha önceki bilgilerini genişletebilme veya yeni fikirlere ulaşabilme olanağı sunulduğu oranda, öğrenme; öğrenci için anlamlı olduğu belirtilmektedir. Ancak ankete katılan öğretmenlerimizin sadece % 23.5'i bu tip etkinlikleri yaptıkları, % 47'sinin de bazen, % 29.4'ünün ise hayır diyerek yaptıklarını ifade etmişlerdir. Keşfedilen bilgiyi başka durumlara transfer edebiliyor musunuz? Sorusuna da, öğretmenlerimizin % 35.3'ü evet, % 23.5'i hayır, % 41.2'si ise bazen diye görüş belirtmişlerdir (Tablo 5).

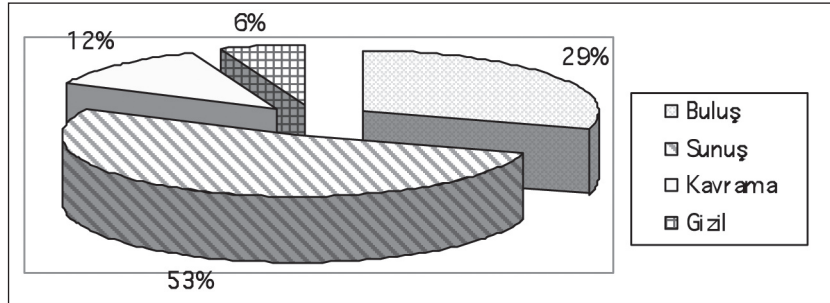
Özellikle buluş kuramının önemli bir ilkelerinden biri olan, öğrencileri sezgisel düşünmeye yönlendirebilme de, öğretmenlerimizin ancak % 41.2'si evet diyerek bu ilkeyi uyguladıkları ifade ederken, % 35.3'ü hayır diye görüş belirtmişlerdir. Sosyal bilimler alan derslerinde bilişsel öğrenmeler daha önemli bir yer tutar, buna bağlı olarak bu ders-

lerde özellikle coğrafya eğitiminde bilişsel kuramların kullanılması gerekliliği açıkça ortaya çıkar. Coğrafi olaylarla ilgili problemleri çözdürebilme, bu derslerde öğrenciye kazandırılması gereken becerilerden sadece birisidir. Bu konuda öğretmenlerin görüşlerini almak için *Coğrafi olaylarla ilgili problemleri çözdürebiliyor musunuz? Sorusuna*; % 47.1'i evet, % 35.3'ü hayır, 17.6'sı bazen diye cevap vermişlerdir.

Tablo 6. Öğretmenlerin bilişsel kuramları kullanma oranları

Aşağıda belirtilen kuramlardan hangisini çoğunlukla kullanıyor sunuz?				
	Buluş yoluyla	Sunuş yoluyla	Kavrama yoluyla	Gizil öğrenme
<i>f</i>	5	9	2	1
<i>%</i>	29.4	52.9	11.7	5.8

Görüştiğimiz coğrafya öğretmenlerinin, bilişsel kuramlardan hangisini daha fazla kullandıkları tespit edilmeye çalışılmıştır (Tablo 6). Araştırmanın sonucunda öğretmenlerimizden % 52.9'u anlamlı öğrenme (sunuş yoluyla) kuramını, % 29.4'ü buluş yoluyla öğrenme kuramını, % 11.7'si kavrama yoluyla öğrenme kuramını ve sadece 1 öğretmenimiz de gizil öğrenme kuramını derslerinde daha çok kullandıkları yönünde görüş belirtmişlerdir (Şekil 6).



Şekil 6. Öğretmenlerin bilişsel kuramları kullanma oranları

Sonuç ve Öneriler

Doğa bilimleriyle beşeri bilimler arasındaki ilişkileri, karşılıklı etkileşimi ve bunun sonucunda ortaya çıkan bütün mekansal kalıpları en iyi şekilde açıklamaya çalışan coğrafya; eğitim programlarında önemli bir yere sahiptir. Giderek artan bilimsel gelişmelerle birlikte, coğrafya disiplini, sayısal ve istatistiksel analizleri yoğun bir biçimde kullanarak, ileriye dönük tahminlerin yapılmasını artıran yeni kavramsal modeller geliştirebilen bir anlayış çerçevesinde; yeni nitelikler kazanmıştır.

Coğrafya öğretmenleri, derslerinde doğal, beşeri ve çevre olaylarının etki ve tepki sürecinin analiz ederek, çeşitli modeller kullanarak doğru bilimsel sonuçlara ulaşmanın yanında; öğrencilere problem çözme, eleştiri yapma, yeni fikirler üretebilme gibi çeşit-

li becerileri kazandırmayı da üstlenmişlerdir. Bütün bu becerilerin kazandırılması sağlanırken, öğretmen, çeşitli kuram, strateji, yöntem ve tekniklerin özellikleri kullanımı hakkında bilgi sahibi olması gerektiğini bilmelidir. Söz konusu modeller ve kuramlardan sadece bilişsel olanlarının uygulanabilirliğini ölçmeye çalıştığımız bu araştırmada, görüşme yaptığımız öğretmenlerin tamamı coğrafya derslerinde kullanılmasının gerekli olduğu konusunda görüş belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin % 82'den fazlası bilişsel kuramların coğrafya eğitimi ve öğretimine uygun olduğunu ifade etmişlerdir. % 52.9'u sunuş yoluyla, % 29.4'ü buluş yoluyla, % 11.7'si kavrama yoluyla öğrenme kuramını daha çok kullandıkları doğrultusunda görüş belirtmişlerdir.

Buluş yoluyla öğrenme kuramının uygulanabilirliğini ölçmek amacıyla öğrencilere yaptığımız uygulamalarda (Tablo 1); en yüksek başarı *buluş tekniğiyle doğru cevaba ulaşmayı* sağlayan sorularda (% 52.5) sağlanmıştır. Bu değere sınırlı cevap verenler eklendiğinde, oran % 82.7'ye yükselmektedir. Bu kuramda en az doğru cevaplanan soruların (%22.3), sezgisel düşünme soruları olduğu görülür. Sezgisel düşünme soruları aynı zamanda hiç cevaplamama oranının da (%20.5) en yüksek olduğu sorulardır.

Buluş yoluyla öğrenme kuramı ilkeleri doğrultusunda öğrencilere sorulan soruların % 36.1'i doğru, % 14.6'sı yanlış, % 38.8'i sınırlı düzeyde cevaplandırılmıştır. Bu kurama ait soruların % 10.5 ise hiç cevaplandırılmamıştır. Buluş yoluyla öğrenme kuramı, öğrencileri bilgileriyle hareket etmeye yönlendirir, bu yönüyle de coğrafya eğitimi için gerekli kuramların başında gelir. Öğrenci cevapları değerlendirildiğinde kuramın, coğrafya eğitimine uygun ve faydalı olduğu açıkça ortaya çıkar.

Sunuş yoluyla öğrenme kuramının uygulanabilirliğini ölçmek amacıyla yaptığımız uygulamalarda (Tablo 2) ise; sorulara en yüksek oranda doğru cevap gelen grubu, *İlke ve kavramları açıklamayı* isteyen sorular (47.0) oluşturmaktadır. Ancak *genelleme yapma* konusunda öğrencilerimizden beklenen başarıya ulaşamamış ve en az oranda doğru cevap (31.6) bu sorulara verilmiştir. Genelleme oluşturma soruları aynı zamanda en fazla yanlış cevabın verildiği sorulardır. Oysa genellemeler, öğrenilecek içerik olarak görüldüğü gibi genelleme oluşturma bir akıl yürütme süreci olması nedeniyle de (McKinney & Edgington, 1997; 80-81) önem taşırlar.

Ankete katılan öğretmenlerimizin çoğunlukla kullandığı kuram olarak tespit edilen, sunuş yoluyla öğrenme kuramı ilkelerine göre öğrencilere sorulan soruların % 38'ine tam doğru, % 33'üne sınırlı düzeyde cevaplar verilmiştir.

Kavrama yoluyla öğrenme kuramı ilkeleri doğrultusunda öğrencilere yapılan uygulamalarda (Tablo 3); *Kavrama yoluyla parçalar arasında ilişki kurmada* öğrencilerin daha başarılı oldukları görülmüştür. Tam doğru cevabın en yüksek paya ulaştığı (48.8) bu sorular, aynı zamanda yanlış cevabında en az olduğu sorulardır. Bu kuramın ilkeleri çerçevesinde doğru cevabın en düşük oranda olduğu soruları, *Öğrenilen bilgiyi başka bir bilgiye dönüştürmeyi* hedefleyen sorular olduğu görülmektedir. *İç görüsel düşünme ve problem çözme* soruları, aslında öğrencileri her zaman zorlayan sorular olarak karşımıza çıkar-

lar. İlgili tabloyu incelediğimizde; bu soruların % 17.2'sinin öğrenciler tarafından hiç cevaplanmaması yanında, soruları doğru cevaplayanların oranı da % 41.4 olup, küçümsemeyecek bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bilgi çağı toplumunda, öğrencilerin öğretmenin sunduğu uyarıcıyı pasif olarak işleyen bireyler olarak yetiştirmesi yerine, öğrencinin aktif katılımının sağlandığı bir sürece dönüştürülmesi önemli görülmektedir (Akıncioğlu, 2003: 215). Eğitim-öğretim programları iç görüsel düşünme ve problem çözme becerilerini gerçekleştirme amacı taşımalıdır. Ancak bu becerilerin kazandırılmasıyla, bireylere mantıksal düşünmenin temel ilkeleri öğretilir. Son yıllarda programlarda bu becerilere yer veren yaklaşımlar ağırlık kazansa da, bunun henüz yeterli olmadığı açıktır.

Keşfedilen bilgiyi başka durumlara transfer etme ve Öğrenilen bilgiyi başka bir bilgiye dönüştürme sorularına verilen doğru cevapların oranı % 40'ların altında olmasına rağmen, sınırlı düzeyde cevap verenlerin payı eklendiğinde bu oran % 60'ların üzerine çıkar, bu da öğretmenin ortaya koyacağı performansla başarının daha da artacağını işaret etmektedir. Bir bilginin temelini oluşturan değerleri yorumlamak, ifadeleri anlamlandırmak; bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavramasına yardımcı olur. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde kullanan, düzenleyen ve geliştiren öğrenciler için bu tip etkinlik ve uygulamaların önemi büyüktür. Bu da ancak bilişsel kuramların ortaya koyduğu öğrenme ilkelerinin uygulanmasıyla sağlanabilir.

Kavrama yoluyla öğrenme kuramı ilkeleri doğrultusunda öğrencilere sorulan soruların % 40.5'i doğru, 13.8'i yanlış, 30.4'ü sınırlı, 15.3'ü hiç cevaplandırma yapmamışlardır. Uygulamaya katılan her 100 öğrenciden 40'nın tam doğru, 30'nun sınırlı düzeylerde doğru cevap vermesi; kuramın coğrafya eğitiminde kullanılabilir olduğunun bir göstergesidir. Öğretmenin bu ilkeler doğrultusunda yapacağı daha fazla etkinliklerle başarının daha çok artacağı söylenebilir.

Gizil öğrenme kuramı ilkeleri doğrultusunda öğrencilere yapılan uygulamalardaki (Tablo 4); sonuçları değerlendirdiğimizde en yüksek tam öğrenme değerlerine bu kuramda ulaşıldığı görülür. Uygulamaya katılan öğrencilerimiz, *bilişsel harita oluşturma* sorularını % 52.6'sını, *bilişsel senaryo oluşturmaya* sağlayan soruların % 45.1'ini doğru cevaplamışlardır. Bilişsel harita oluşturma, diğer kuramlarla kıyaslandığında doğru cevabı en yüksek olan soruları oluşturmaktadır. Yanlış cevap verenlerin oranı % 10.7 olup, bilişsel kuramlar içinde en az yanlış cevap veren soru grubu olarak karşımıza çıkar.

İnsanlar çeşitli nedenlerle birçok bilgiyi amacı olmaksızın ve farkında olmadan öğrenirler. Bu tip bilgilerin önemli bir bölümü, yakın çevremizle olan ilgili olan bilgilerdir. Coğrafyanın temelinde insan ve çevre olgusu yatar. Bu olgular başarılı, sorumluluklarını bilen ve gelişmiş toplumlar için önem taşır. Gizil öğrenmede algıda seçicilik, güdülenme, dikkat gibi nedenler (Oktaylar, 2008;355) önem taşıdığına göre; coğrafya derslerinde, bilişsel harita ve senaryo oluşturma üzerine yaptırılan etkinlikler, zamanla bu davranışların kazanılmasını sağlayacak ve bu tip öğrenmelerde istenilen başarıya ulaşmamızı kolaylaştıracaktır.

Gizil öğrenme ilkeleri doğrultusunda öğrencilere sorulan soruların % 48.8'i doğru, % 13.5'i yanlış, % 26.5'i sınırlı oranlarda cevaplandırılmışlardır. Bu grupta hiç cevaplandırılmayan soruların oranı ise 11.2 olarak tespit edilmiştir.

Son söz olarak, *bilişsel öğrenme* kuramlarında öğrencilere kendi öğrenimleri ile ilgili sorumluluk bilinci yükleyerek, onları güdülemek, aktif hale getirmek ve yönlendirmek gibi öngörülen öğretmenin rolünü göz ardı etmeden; her öğrenme kuramının bir diğerine göre üstün ve eksik tarafları olduğunu dikkate alarak, incelediğimiz bilişsel kuramların coğrafya öğretimi için uygun olduğu, yaptığımız bu araştırmayla ortaya konulmuştur. Ancak iyi bir eğitim-öğretim gerçekleştirilmek isteniyorsa; teknikler oluşturulurken kullanılması gereken bazı öneriler de olmalıdır. Zamanla gelişen eğitim teknolojisi ve programları çerçevesinde, öneriler de giderek artar ve değişikliğe uğrar. Günümüz şartlarına uygun olarak, coğrafyada da sürekli çeşitlilik kazanan metotlar ve stratejiler olması kaçınılmazdır.

Kaynakça

- Akıncıoğlu, O. (2003). Eleştirel Düşünme Becerileri ve Öğretim. Öztürk, Cemil & Dilek Dursun (Ed.). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Alkan, C.& Kurt, M. (1998). Özel Öğretim Yöntemleri (Disiplinlerin öğretim teknolojisi). Ankara: Ertem Matbaacılık.
- Binbaşıoğlu, C. (1995). Eğitim Psikolojisi (9. Baskı). Ankara: Gazi Üniv. Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü.
- Demircioğlu, H. (2003). Öğretim Stratejileri. Öztürk, Cemil & Dilek Dursun (Ed.). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, H. (1992). Coğrafyaya Giriş (Yöntem İlke ve Temel Terminoloji). Atatürk Üniversitesi Yayınları No.726, KKEF Yayınları No.23.
- Doğanay, H. (2002). Coğrafya Öğretim Yöntemleri. İstanbul: Bakanlar Matbaacılık.
- Ersanlı, K. (2005). Davranışlarımız, Gelişim ve Öğrenme. Samsun: Eser Matbaası.
- McKinney, P., M.& Edgington, W., D. (1997). "Issues Related to Teaching Generalizations in Elementary Social Studies". Social Studies, 88 (2).
- Oktaylar, H., C. (2008). Bireysel Öğrenme Stratejileri (öğretmen adayları için). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Ünal, Ç. (2008). Öğrenme-Öğretme Kuramları ve Coğrafya Eğitimine Yansımaları. Erzurum: Eser Matbaası.
- Woolfolk, A., E. (1998). Educational Psychology. Allyn and Bacon, Boston.